

AARHUS TEATER

AARHUS TEATER
DIREKTION: POUL PETERSEN

TEKSTBIDRAG:

FINN LASSEN
Odense Teater

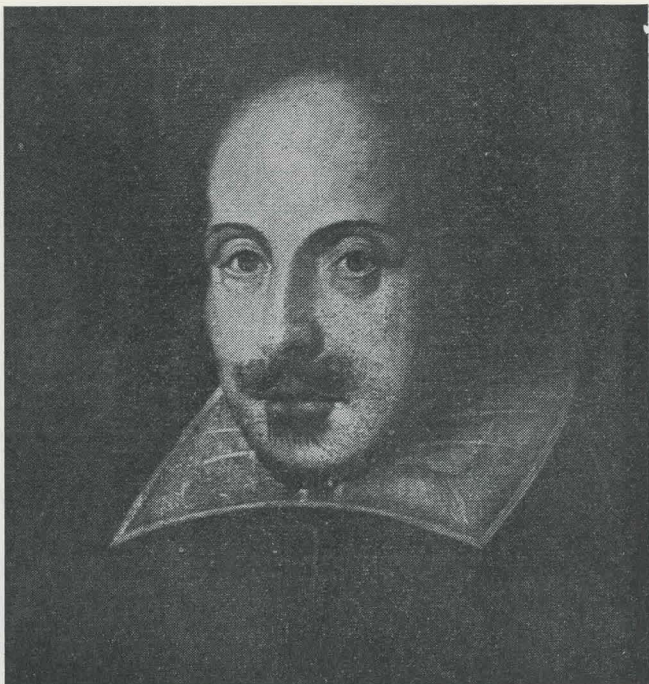

Jens Kruse:

URPREMIERE PÅ HELLIGTREKONGERSAFTEN

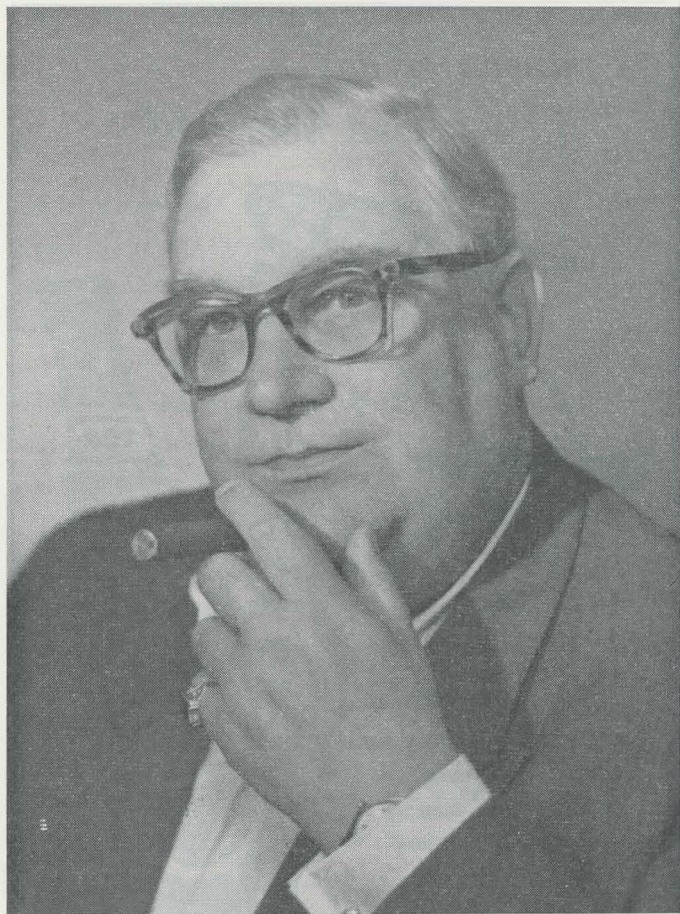

Omslagstegning: Sikker Hansen . Vignet: John Sparre Christensen . Redaktion: Helen Mathiasen

PÅ BILLEDET, I FOR JER SER,
VOR GODE SHAKESPEARE PRENTET ER;
IHVOR DER FOR GRAVØRNEN OPSTOD KIV
MED NATUREN, OM AT OVERGÅ DENS LIV:
OH, BLOT HAN HAVDE TEGNET OG HANS VID
I KOBBERET MED SAMME BID
SOM HAN HANS ANSIGT TRAF; DET VILLE OVERGÅ
ALT, HVAD MAN FØR I KOBBER SÅ.
MEN, DA HAN IKKE KAN DET, LÆSER, MÆRK
JER EJ HANS BILLED, MEN HANS VÆRK.

Ben: Jonson

FINN LASSEN
Odense Teater

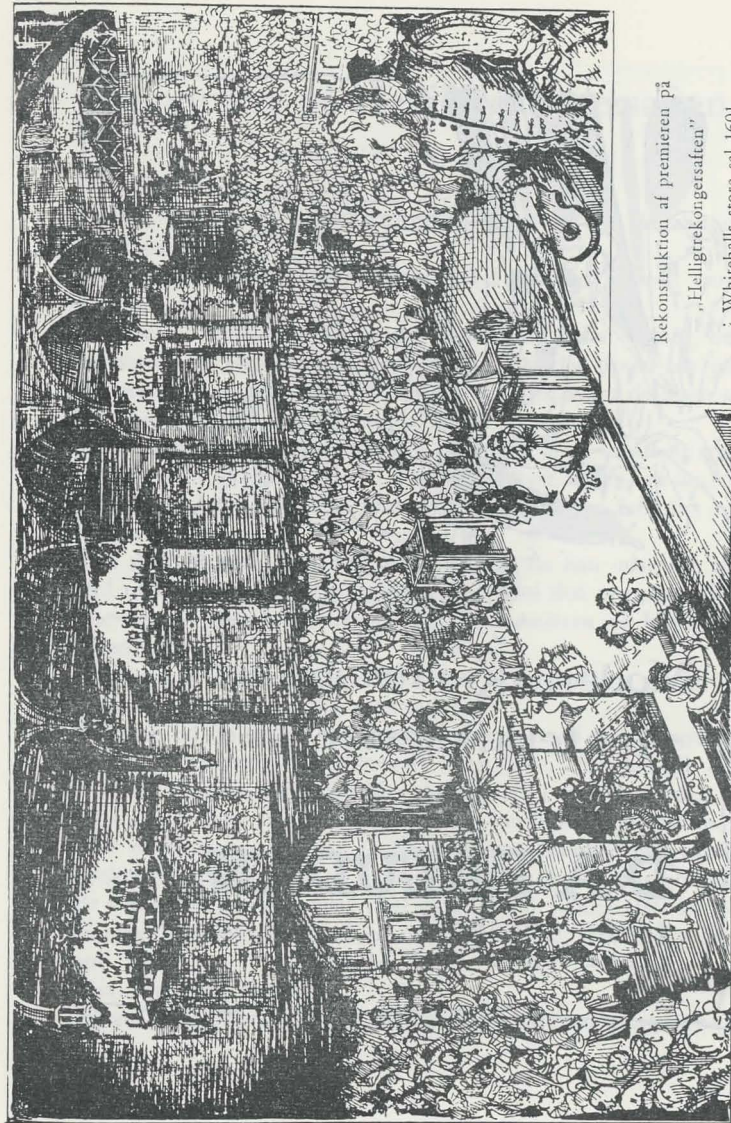
Finn Lassen

Sidste år oplevede vi *Finn Lassen* på Aarhus Teater som *Købmand Ill* i »Den gamle dame besøger byen« i et strålende sammenspil med *Bodil Ipsen*; selv betegner han dette som sin største oplevelse gennem 35 år ved teatret.

Finn Lassen gæster påny Aarhus Teater, denne gang i rollen som Shakespeares herlige *Tobias Ræb* – en ubetalig morsom og lunerig Tobias, som han to gange tidligere har glædet Odense Teaters publikum med.

Finn Lassen startede sin karriere som skuespiller på *Odense Teater* og debuterede her i 1924 i Elith Reumerts »Tvillingerne«. Efter 15 års tournévirkksomhed vendte han tilbage til Odense og har siden vist sin fine og magtfulde skuespilkunst i utallige roller, store og små, sidst som en af de tolv nævninge i »Det gælder et liv«.

»Jeg holder meget af at arbejde på landsdelsscenerne,« siger Finn Lassen, »det er her, man finder den samarbejdsvilje og disciplin, som ensemblekunsten kræver, den eneste arbejdsform, der kan skabe en sammentømret og velafbalanceret forestilling.«

Rekonstruktion af premieren på
„Helligtrekongersaften”
i Whitehalls store sal 1601.

Urpremière på Helligtrekongersaften

af dr. phil. *Jens Kruuse*

Hvordan var det at være til urpremière på et nyt skuespil af Shakespeare?

Spørgsmålet kildrer. Man bliver hed i hovedet af iver, tænk om man — —

I efteråret 1954 skete der noget sensationelt i den verden, der interesserer sig for Shakespeare-forskning. Og det drejer sig om en urpremière, endda netop på den dejlige (jeg synes dejligste af alle) komedie, man ser på Aarhus Teater i aften.

Leslie Hotson er litterær detektiv, umådelig lærd, umådelig nysgerrig og fuld af sund fornuft. Når han skriver noget nyt om sit speciale, Shakespeare-tiden, ryster alle konservative forskere, nu sker der noget.

Det skal jeg også love for, at der gjorde, da han udsendte sin hidtil morsomste og mest spændende bog med den prægtige titel: »The First Night of Twelfth Night« — »Premiøren på Helligtrekongers aften«.

Hotson har fundet lækkerbidsken efter lækkerbidsken — og gjort een opdagelse, der er rygende sensationel.

Han går ud fra ønsket om at kunne opleve, hvad premièrepublikum hin allerførste helligtrekongers aften følte. Hvordan gik det til? Hvor, hvornår, for hvem blev der spillet? I teatrets verden er publikum en aktiv faktor, hvilket mange lærde nok kan glemme.

Her er kendsgerningerne: 1) Shakespeares komedie hed »Helligtrekongers aften«, altså »6. januar«, 2) hans skuespilselskab spillede ved hoffet den 6. januar 1601 og 3) den 6. januar 1601 havde dronning Elizabeth besøgt af en italiensk hertug, som hed — Orsino!

Eja! Han hed Orsino . . .

Så gør dr. Hotson, som han faktisk meget ofte har gjort, et sen-

sationelt fund, nemlig en samtidig beskrivelse af dronningens fest for den moskovitiske ambassadør og den italienske hertug Orsino. Han opdager endvidere et memorandum, hvori Shakespeare-trupens beskytter og financier, overkammerherren (de hed just overkammerherrens folk) giver ordrer angående festerne den 6. januar for russeren og italieneren.

Heri står, at kammerherren må huske at forhandle med andre hofembedsmænd om, hvad man skal bestille hos skuespillerne.

Der må en komedie til, som er »meget livlig og med rigelig musik og dans og med et emne, der kan behage hendes majestæt«.

Det er da baggrunden for, at en komedie bestilles hos William Shakespeare, den blev så skrevet på små 14 dage, indstuderet og opført i den store hal, riddersalen i Whitehall.

Hotson fortæller med en mængde nye detaljer om begivenheden. Vittig er beretningen om den moskovitiske ambassadør, som hverken kan engelsk, latin eller fransk, som kun siger noget, når det stemmer med ordrer fra czaren, som siger njet til alt andet, som holder strengt på sin stormagtsværdighed, som intet kan foretage sig, der ikke direkte står i instruks. Elisabeth vil gerne holde sig gode venner med russernes rædsomme tyrann, Boris Godunov, thi den stærkeste mand ved Østersøen, Christian af Danmark, vil have fiskeriet for danskerne alene, og han har just allieret sig med hendes farlige nabo, Jacob 6. af Skotland.

Derfor dyrkes czarens latterlige, stædige, ubehagelige udsending. I Rusland har Hotson fundet mandens egen rapport om alt dette. Og i Rom har han fundet hertug Virginio Orsinos breve hjem om 6. januar-festen 1601, i Westminster, London!

Nu bliver premiæraftenen ny. Vi ser pludselig, at Shakespeares komedie var hyper-aktuel, næsten revy-agtig!

Viola optræder noget klodset og stift som gesandt hos grevinde Olivia, hun kan kun holde sin tale, som hun har lært den hjemme fra Moskovitten! Hotson har opdaget, at vel var moskovitten med til middag hos dronningen, men han gik hjem til sit herberg og var ikke med til komedien. Hvilken chance for skuespillerdrengen

til som Viola at – tale med russisk accent, at være afvisende og stupid og latterlig som moskovitten, hele London og hele hoffet i forvejen snakkede om og lo af!

Disse mange og andre nye detaljer er pudsige, lærerige, morsomme, men husk også deres moral (dette er en kæphest, læser):

Hav despekt for klassikerne – ikke respekt.

Men nu til den store, store sensation.

Mellem de nyfundne dokumenter er også tømrernes regning for de særlige foranstaltninger i Westminter Hall i anledning af komedien.

Hotson fortæller det, så man dirrer af spænding. I overkammerherrens memorandum står en note, senere tilskrevet, om at komedien rigtigt blev opført 6. januar; i hallen, der var rigt smykket og med tribuner rundt om, blev stykket opført efter aftensmad. Den sætning ser almindelig og tilforladelig ud.

Men den indeholder dog noget, der for første gang fortæller os, hvordan Shakespeares stykker egentlig blev sat op! (man kunne have undt Lord Peter Wimsey at have opdaget det).

Først, siger Hotson, kunne jeg naturligvis ikke se, hvad det drejede sig om. Jeg var blind af gammel vane.

Han så ikke noget mærkeligt i overkammerherrens notat, før han læste hertug Orsinis brev hjemme, hvori der stod, at der i hallen var »gradi con dame«, tribuner med damer, og at de var anbragt »atorno atorno«. Hvorfor dobbelt konfekt, »runt og rundt«?

Nu kom idéen. I kammerherrens notat står jo »med tribuner rundt om«, »rownd about«. På italiensk er atorno atorno det samme som på fransk »tout autour« – nemlig *hele vejen rundt*.

Med andre ord, tribunerne stod i en hel kreds hallen rundt og ikke hesteskoformet, som vi altid tænker os teatret.

Spillet foregik *midt ude på gulvet!* Som i cirkus.

»Helligtrekongers aften« er tænkt og opført som kvadrat-teater!

(fortsættes side 25)

Elin Reimer

Jane Jeppesen

Marie Brink

6. forestilling i sæsonen 1959-60

HELLIGTREKONGERSAFTEN

Lystspil af

WILLIAM SHAKESPEARE

Iscenesættelse: *Poul Petersen*

Oversættelse: *V. Østerberg*

Dansene arrangeret af *Inger Funder*

Dekorationer: *Ivan Mogensen* (efter udkast af *Poul Petersen*)

Kostumer: *Maria Deleuran, Det kongelige Teater og Neue Theaterkunst, Berlin*

Personerne:

Orsino, hertug af Illyrien	<i>Troels Munk</i>
Sebastian, en ung adelsmand	<i>Ole Wegener</i>
Antonio, en skipper, Sebastians ven	<i>Paul Smyrner</i>
En skipper, Violas ven	<i>Preben Harris</i>
Valentin } unge adelsmænd ved {	<i>André Sallyman</i>
Curio } Orsinos hof {	<i>Peter Eszterhas</i>
Herr Tobias Ræb, Olivias onkel	<i>Finn Lassen</i> (som gæst)
Herr Andreas Blegnæb	<i>Jørgen Fønss</i>

Malvolio, Olivias hushovmester	<i>Ulf Stenbjørn</i>
Fabian } i tjeneste hos Olivia {	<i>Fritz Brun</i>
Feste } {	<i>Gyrd Løfqvist</i>
En præst	<i>Gunnar Stryhn</i>
Olivia, en rig grevinde	<i>Elin Reimer</i>
Viola, Sebastians søster	<i>Jane Jeppesen</i>
Maria, Olivias kammerjomfru	<i>Marie Brink</i>
En bysvend	<i>Jørgen Blaksted</i>

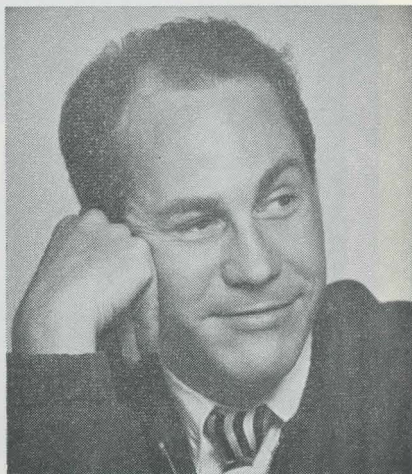
Skuepladsen: Illyrien

Accompagnement til sangene ved *Arvid Andersen*

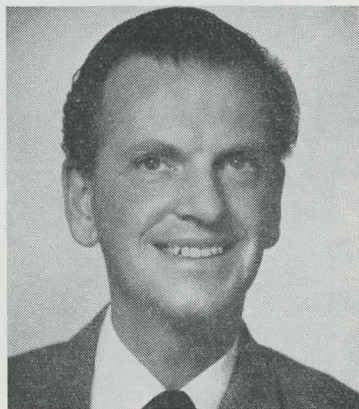
Lang pause, når lyset tændes i salen – Spilletid ca. 2³/₄ time

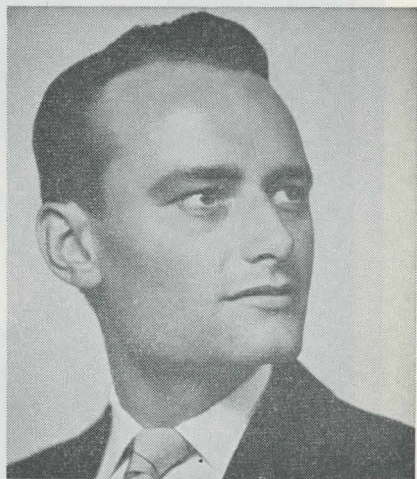
Troels Munk

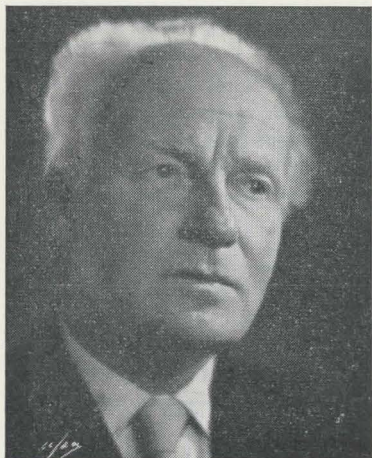
Gyrd Lofqvist

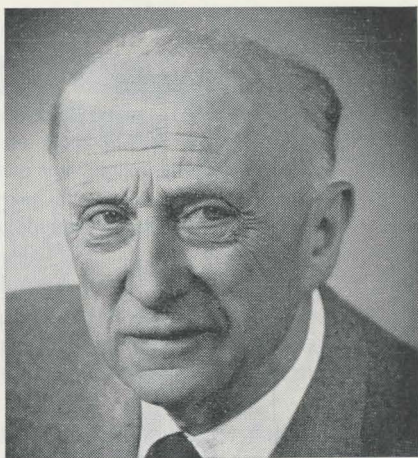
Jørgen Fønss

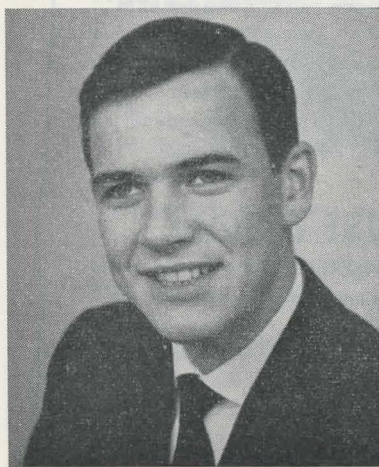
Ulf Stenbjørn

Paul Smyrner

Gunnar Stryhn

Ole Wegener

Fritz Brun

Det er så fantastisk og tvinger os til at forstå Shakespeare-scenen på helt ny måde, at Hotson selv blev forskrækket. Han søgte ivrigt videre i gamle dokumenter. Og nu faldt han over udtryk, som ingen før havde tillagt vægt, sådanne som at komedier blev opført med tribuner »all round abowte«, »on all parts«, »on every side«. Det kan jo godt læses som hesteskoformen – men nu så han det i et andet lys.

Og så kom det næste dokumentfund.

I regnskaberne for slottet i Whitehall findes en regning fra tømmerne, just fra denne tid, for »framing and setting up a broad Stage in the middle of the Haull« – for at konstruere og opstille bred scene *midt i hallen*.

Og så et dokument til, en regning for at have gjort hallen i stand »med tribuner og en scene midt i«.

Nu er Shakespeares teater et andet end det, vi har tænkt os i tre århundrede.

Man må altså tænke sig, at der ikke var noget med indre og ydre scene, ikke noget med balkoner, måske ikke sætstykker, kun et par »huse« eller telte i hjørnerne af en lav, firkantet platform, noget i retning af et lille dansegulv – minsandten om vi ikke også har målet for denne scene, nemlig stakkels 4–5 kvadratmeter.

På den foldede Shakespeares verden sig ud.

Ordets triumf.

Vi ved en masse nyt nu, om Elizabeth (= Olivia!), Orsino (= Orsino), moskovitten, revyhentydninger, figuren Malvolio betyder *Mal-voglio*, d. v. s. »jeg vil have Mal«, og den, der vil have Mal, var just dronningens hovmester eller økonom, en gammel gris, som var efter en ung adelsdame ved navn Mal, han var sur, streng, ærgerrig og alt fornøjeligst fjende – og ved juletid 1600–1601 genstand for megen sladder på grund af *Mal Fitton*! Mere revy. Præsterne var til stede ved komedien – derfor så megen præstesnak og præstesjov.

Vi ved, hvordan der så ud i hallen, den nøjagtige dato, de tilstedeværende, rummet med det amfiteatraliske, cirkusagtige arrangement – vi ved kort sagt, hvordan der var til den premiere, og vi fatter mere af Shakespeare, mere af teatrets væsen – som er det levende ords, udvekslet mellem scene og tilskuere.

Så besynderligt er geniet og komediens ynde og dybde, at intet af alt dette spændende og morsomme ændrer en tøddel i livsbilledet, i kunstens virkelighed.

De nye opdagelser (som debatteres meget, og hvorom Hotson lover flere beviser) betyder også nye muligheder for det levende teater.

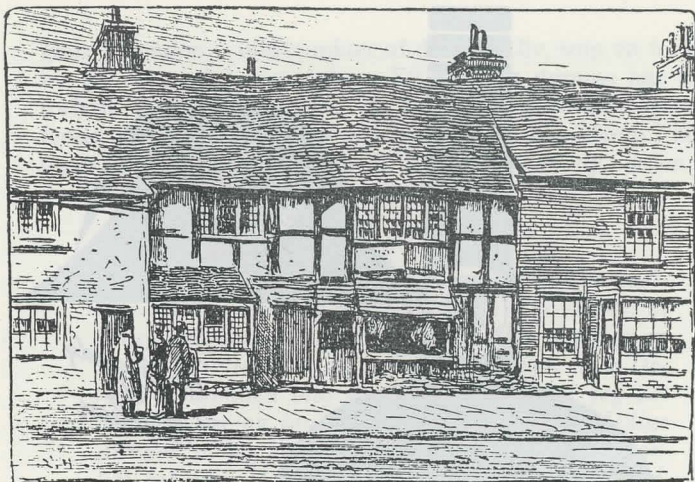
Men intet, intet, ændrer Illyriens poetiske trolddom, intet gør denne leg til mindre end spillet om menneskelig forfængelighed, sødt og barsk.

Jens Kruuse.

non sanz drict

*Skitsen til det Shakespearske
våbenskjold fra oktober 1596*

Shakespeares fødehus – Tegning fra det 19. årh.

Lidt om Shakespeare

William Shakespeare var skuespiller og dramatiker i Elisabeth I's og Jacob I's England.

Han døbttes i Stratford-on-Avon den 6. april 1564. Hans far, *John Shakespeare*, var en af byens rigeste og mest velsete borgere, hans mor, født *Mary Arden*, stammede fra en gammel, anset, katolsk familie. John og Mary havde otte børn. William var tredje barn og ældste søn. Hele sin barndom tilbragte han i fødebyen og gik så vidt det vides i byens latinske skole. Atten et halvt år gammel giftede han sig med den otte år ældre *Ann Hathaway*. Ægteskabet blev indgået i hurtig og hast, og fem måneder senere blev deres første barn *Susanna* døbt. To år efter, den 22. februar 1585, døbttes tvillingerne *Hamnet* og *Judith*.

Først efter syv års forløb genfinder vi Shakespeare. Denne-

gang i London, i midtpunktet af datidens liv, som en forfatter på vej mod berømmelsen. Efter alt at dømme har han forladt Stratford-on-Avon og ført et temmeligt omstrejfende liv. Sit første digt *Venus og Adonis*, der udkom i bogform 1593, dedicerede han til *Henry Wriothesly*, jarlen af Southampton:

Deres Velbårenhed.

Jeg ved ikke, om jeg vækker anstød ved at dedicere mine upolerede linier til Deres Excellence, ej heller hvordan verden vil dadle mig for at vælge en så stærk støtte til et digt af så ringe vægt. Hvis Deres Velbårenhed blot synes tilfreds, regner jeg det for stor ros og lover at udnytte alle mine ledige stunder, til jeg har bæret Dem med et mere alvorligt arbejde. Men hvis min fantasi første barn viser sig at være vanskabt, vil det gøre mig ondt, at det havde så ædel en gudfader, og aldrig mere vil jeg pløje i så gold jord af frygt for, at den altid vil give mig en dårlig høst. Jeg overlader det til Deres ærefulde gennemsyn og ønsker Dem al hjertets tilfredshed. Måtte denne svare til Deres begæringer og til verdens forhåbningsfulde forventninger.

Deres Velbårenheds pligtskyldige

WILLIAM SHAKESPEARE

På det tidspunkt havde Shakespeare allerede skrevet trilogien *Henrik VI*, *Richard III*, *Titus Andronicus*, *De to herrer fra Verona*, *Elskovsgækkeri*, *Trold kan tæmmes* og *Tvillingerne*. Shakespeare var nemlig blevet optaget som skuespiller ved *Lord Kammerherrens* teaterselskab i London. Han blev senere aktionær i det, og hans liv og virke knyttedes til dette selskab, som han tilhørte og skrev sine skuespil for.

I sommeren 1959 åbnedes et nyt skuespilhus i London:

»THE GLOBE«, opført af *Kammerherrens Mænd* (således kaldte teaterselskabet sig). På dette teater, der er så nært forbundet med Shakespeares navn, spilledes hans og hans nære ven den samtidige dramatiker *Ben Jonsons* skuespil.

Dronning Elisabeths død i 1603 ændrede vilkårene for *Kammerherrens Mænd*. En af den nye konges første handlinger var at stille selskabet under sin protektion, han udnævnte skuespillerne til »Kongens Mænd« og gav dem en særlig bevilling.

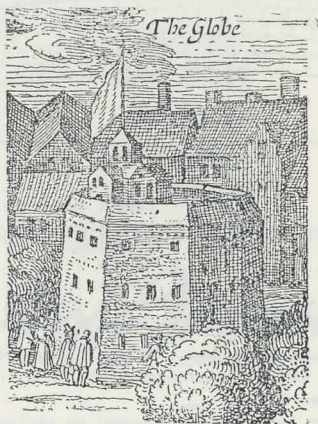
Shakespeare var nu en berømt og rig mand. Han trak sig tilbage til Stratford-on-Avon, hvor han købte huse og jord. Sine sidste skuespil: *Cymbeline*, *Et Vintereventyr* og *Stor-men*, skrev han i 1610–11. Den 2. juli 1613 sluttede Shakespeares karriere som dramatiker på symbolsk vis, idet »*Globe-teatret*« under en opførelse af *Henrik VIII* nedbrændte til grunden. Tre år senere døde Shakespeare i Stratford-on-Avon, hvor han begravedes.

Den første redigerede samling af hans skuespil udsendtes 1709 af en datidig dramatiker *Nathaniel Rowe*. Efter denne fulgte flere udgaver af skuespillene hurtigt på hinanden. En af de berømteste var *Alexander Popes*. I sit forord skrev Pope blandt andet:

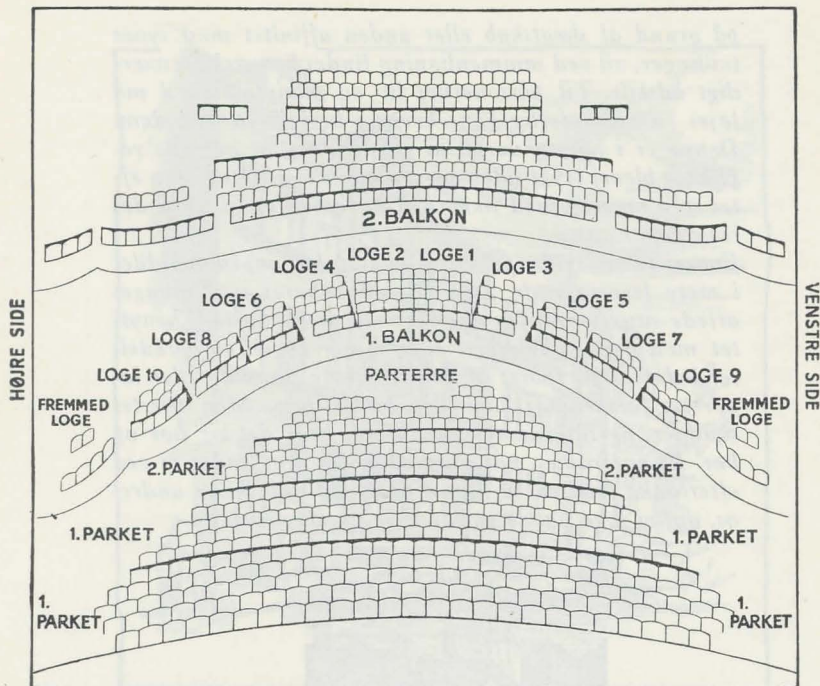
»Hvis en forfatter nogensinde har fortjent betegnelsen original, er det Shakespeare. End ikke Homer drog sin kunst så umiddelbart fra naturens kilder; den passede gennem ægyptiske filtre og kanaler og nåede ham ikke uden at være blevet farvet og formet af forgængernes lærdom og mønstre. Shakespeares digtning var virkelig inspireret. Han var ikke så meget naturens efterligner som dens instrument. Man kan med større ret sige, at den taler gennem ham, end at han taler ud fra den. Hver enkelt person i Shakespeares stykker er individualiseret i samme grad, som personer er det i virkeligheden. Det er umuligt at finde to, der er ens. Og de, der

på grund af slægtskab eller anden affinitet mest synes tvillinger, vil ved sammenligning findes bemærkelsesværdigt adskilt. Til personernes liv og mangfoldighed må føjes en vidunderlig konsekvens i beskrivelsen af dem. Denne er i hans skuespil så gennemført, at var alle replikker blevet trykt uden personangivelse, kunne man efter min mening med sikkerhed have henført dem til deres ophavsmænd.

Evnen til at spille på vore følelser har ingen besiddet i mere fremragende grad eller åbenbaret i så mangeartede situationer. Og dog ser man den intetsteds benyttet med omstændelighed eller møje. Ingen forberedelse leder os på sporet af den tilsigtede virkning eller lader os fornemme, hvor det bærer hen. Men hjertet svulmer, og tårerne springer frem, hvor det sig hør og bør. Vi overraskes, når vi græder. Og dog finder vi ved eftertanke følelsen så naturlig, at det ville have undret os, om vi ikke havde grædt – og grædt netop da.»

Globe-teatret

	Ord. pris		Ord. pris
1. parket, 1.—5. rk.	10,00	1. balkon, klapsæder	6,00
1. parket, 6.—10. rk.	9,00	Fremmedloge, 1. rk.	12,00
2. parket	8,00	Fremmedloge, 2. rk.	10,00
Parterre	7,00	2. balkon, 1. rk.	8,00
1. balkon, 1. rk.	10,00	2. balkon, 2.—4. rk.	5,00
— øvr. rk. loge 1—4	9,00	2. balkon, 5.—7. rk.	4,00
— øvr. rk. loge 5—10	8,00	2. balkon, 8.—10. rk.	2,00

Billetter kan købes og forudbestilles uden forhøjelse 6 dage frem fra kl. 11—17 i Scalas forhal. Derudover salg til forestillingsdagen fra kl. 17 i billetkontoret i teatrets forhal. — **Telefon 2 26 22.**

Billet-priserne kan forandres ved gæstespil, tourneur og særforestillinger. — Ved tlf.-bestilling betales et noteringsgebyr af 15 øre pr. billet. — Alle ovennævnte priser er incl. garderobe.